

ARKTICKÁ TEÓRIA O NAŠOM PÔVODE.

Z RUSKÉHO ORIGINÁLU: GUSEVA, P. A KOL.: *KTO ONI I ODKUDA? DO SLOVENSKEHO JAZYKA PRELOŽIL: VIKTOR TIMURA, BRATISLAVA: NITRAVA, 2020, s. 209.*

Začiatky tejto teórie siahajú do konca 18. a 19. storočia. V roku 1893 americký profesor V. Warren vydal knihu: *Nájdenny raj alebo kolíska ľudstva na severnom póle*. V roku 1903 odborník na sanskrit Bal Gangadharā Tilak publikoval: *Arktická vlasť vo Védach*. Táto jeho práca bola preložená do viacerých jazykov. Tilak vychádzal z najstarších indických prameňov a v prvej zo štyroch častí Véd: *Rigvédy* dokazoval pôvod Árijcov a Slovanov na severnom póle či v jeho blízkosti.

Svetlo modrá obálka knihy, s mapou starého sveta severného pólu a jeho prilahlých oblastí, navodzuje príjemné zimomriavky z nepoznaného a tajuplného. Ako je možné, že tak rozdielne kultúry ako je indická a slovanská môžu mať spoločnú dávnu minulosť? Ako je možné, že podľa tvrdenia slovenského prozaika, dramatika, diplomata a politika Jozefa Banáša, ktorý navštívil Indiu, sa s Indmi rozprával po slovensky a Indovia s ním vo svojich jazykoch a vzájomne si rozumeli?

Publikácia je zborníkom štúdií ruských historikov a archeológov: *Rybakova, Gusevy, Shastrího, Členovej a Žarnikovej*. Zborník vyšiel v Moskve roku 1998. Podľa slov prekladateľa V. Timuru: „*Keď sa mi dostal tento titul do ruky a oboznámil som sa s jeho obsahom, pochopil som, že je to niečo také dôležité, čo by mala poznať širšia čitateľská verejnosť.*“ (s. 7).

Mnoho bádateľov je tej mienky, že by sa malo vysvetliť jazykové príbuzenstvo od jazyka, ktorý sa spomína v knihe *Genesis* v 11. kapitole: „*V celej krajine bol jeden*

jazyk a jedno nárečie.“ Avšak treba venovať pozornosť aj slovám z 10. kapitoly, že od synov Javana, ktorý bol vnukom Noema: „*národy obývali svoje územia, každý s vlastným jazykom, podľa svojich kmeňov, medzi svojimi národmi.*“ (s. 13).

Vo svojej štúdií sa Rybakov zaoberá pohanstvom Slovanov a Árijcov. „*Problém vývoja pohanského svetonázoru počas tisícročí, ktorý predchádzal prijatiu kresťanstva, takmer nikdy neprestal. Bolo zaznamenané len zvetrávanie, oslabenie pohanstva, ktoré sa zmenilo na „dvojitú vieru – dvojičku“.*“ (s.17). Tvrdí napríklad, že symbolika veľkonočných vajčiek, ktoré sú personifikáciou života, je spojená s mágiou plodnosti. Maľovanie vajčiek rastlinnými vzormi a symbolmi na jar vypovedá o agrárnej mágii. „*Myšlienka vajčka ako mikrokozmu, v ktorom sa odráža vesmír siaha (...), do indo-iránskych legiend, ktoré hovoria o vzniku vesmíru z vajca.*“ (s. 27). Aj staroveká viera Árijcov hovorí o tom, že stvoriteľ Brahma sám vznikol zo zlatého vajca v primárnom oceáne.

Guseva vo svojej štúdií hľadá Arktickú rodinu (Árijcov a Slovanov) v najstarších pamiatkach indickej literatúry *Védach*. Bádatelia 18. a 19. storočia študujúci sanskrit (jazyk indickej kultúry), začali venovať pozornosť prírodným javom opísaným vo *Védach* a eposu *Mahabharate*. Tieto javy nemohli byť pozorované z územia dnešnej Indie alebo krajín Ázie ležiacich na západ. Napr. opisy polárneho dňa a noci, svetlá polárnej žiary či zmienka o tom, že súhvezdie Veľkej Medvedice je vysoko nad horizontom, čo nemožno pozorovať v Indii. Tiež v *Aveste* sú zmienky o polárnej hviezde, ktorá vychádza z Ľadového oceánu, či o pohorí Hvarno, Vydrija (bohatá na vydry), ktoré sú na juhu neznáme. Bohovia aj ľudia nosia plášte z bobrích a líščích kožušín.

Letopočty sa počítajú na zimy a nie na letá. Hodnovernosť *Véd* potvrdzuje aj skutočnosť, že každý zvuk a každé slovo museli ostať bez zmien. Podobnosť mnohých znakov slovanských jazykov so sanskritom hovorí o tom, že prvotné centrá týchto neskorších etnických skupín sa formovali spoločne a to v Arktickej oblasti. „*Jazyk si zachováva slová pochádzajúce z úsvitu ľudskej reči a prenáša ich po stáročia (...)*. V ňom možno nájsť otlaky všetkého, čo ľudia zažili (...). *Vrátane stôp stretnutí s ďalšími etnikami aj príbehy (...)* o nečakaných a nedostatočne preskúmaných javoch histórie.“ (s. 55). Okrem porovnávania slov, porovnáva aj slovanské a indoárijské religiózne a magické pojmy. Napr. Jaga slovanská vedma, čarodějnice, baba Jaga, žiadostivá smrteľných obetí, usilujúca sa zožrať kohokoľvek a v sanskrite Jaga-jadka v zmysle obeta. Svarog slovanský boh nebeského svetla, otec slnka Dažboga a v sanskrite Svarga nebo, nebeské žiarenie. Slovanský Dažbog v zmysle slnko, slnečný kráľ a Dakša v sanskrite žiarivý boh, slnko. Slovanská mytologická bytosť (drak) Indrok, Indrik, Indra oslobodzujúca rieky od zajatia, zamrznutia a Indra boh hromu v sanskrite ochranca vôd oslobodzujúci ich od démona, ktorý ich schováva, zadržíava. Podľa autorky Gusevy: „...*je to evidentne pamäť o zemi a zamrzajúcich riekach na severe.*“ (s. 76). Perún slovanský boh nebeských javov, hrozieb, hromov a v sanskrite vládca vzdušných vôd, hrozieb, vlastník neba a zeme Varuna. Slovanský boh zvierat Veles, Volos a slovo Vala v sanskrite znamenajúce vlasatý, srstnatý. Slovanská bohyňa smrti Mara, Mora, Morena a v sanskrite Mara, mrtiu, Marana označuje smrť a umieranie. „*Napriek tomu, že po rozdelení skupín mytologicko-náboženské predstavy sa vyvíjali odlišne, boli založené na spoločných tradíciách, ktoré predchádzali rozdeleniu.*

Tam sú korene súčasnej podobnosti i príbuznosti.“ (s. 72). Na Slovensku sa podobnej téme venuje Martin Golema, ktorý to posúva ešte ďalej a dokazuje asimiláciu slovanského pohanstva s kresťanstvom. V časopisoch: *Studia mythologica slavica*, *Conversatoria litteraria* či *Acta historica neosoliensia* publikoval viacero článkov o slovanskej Morene, Perúnovi či Velesovi.

Profesor Shastri porovnal sanskrit s ruským jazykom a európskymi jazykmi a prišiel k záveru, že sanskritu je najpodobnejšia ruština. Napr. rusky: „*To vash dom, eto nash dom.*“ V sanskrite: „*Tat vas dham, etat nas dham.*“ (s. 85). No a môžeme doplniť po slovensky: To je váš dom, a toto náš dom.

V ďalšom príspevku N.Členova vysvetľuje, kto sú Adronovci. Táto iránsky hovoriaca vetva Árijcov prišla do južných krajín od Volgy. V Aveste opísaná rieka Ranha je Volga, kde je oslavovaná ako krásna žena oblečená v kožuchu z 300 kožíek bobrov. Keďže bobry sa v Iráne nenachádzajú a nie je tam potrebné nosiť kožuch, tak to znamená, že sa jedná o severskú rieku. Arabi v 9. a 10. storočí opisujú Rusov a ich modly, či obrad spaľovania mŕtvych, pri ktorom sa manželka zomrelého buď sama zabije, alebo ju zabijú a je spálená spolu s telom svojho manžela. V starovekej indickej literatúre je opísaný podobný obrad, ktorý pretrval až do 19.–20. storočia. Alebo iná zaujímavosť, kedy sa ženské božstvo (modliaca sa žena) opakuje na ruských výšivkách a indických tkanivách či rituálnych predmetoch. Podľa N.Čelanovej najstarší predkovia Slovanov boli evidentne príbuzní Árijcom, pretože jazyk a ornamente boli prostriedkom vzájomnej komunikácie a dôkazom genetickej blízkosti.

V *Prílohách* (s. 142) je publikovaný preklad výňatkov z väčšiny kapitol Tilakovej knihy: *Arktická rodina vo védach.*

Viktor Timura vo svojej záverečnej *Poznámke prekladateľa* (s.203) polemizuje s bádateľmi a vysvetľuje, prečo s nimi nesúhlasí. Podľa neho spoločná reč Slovanov a Árijcov sa musela formovať už pred 8. tisícročím pred Kr., to znamená ešte predtým ako sa presunuli do arktických oblastí. „*Preto treba hľadať pôvodnú vlasť pred 8. tisícročím, teda inde ako v arktickej oblasti.*“ (s.204). Podľa Timuru v tejto dobe ešte nemožno hovoriť o Slovanoch a Árijcoch, ale o kaukazskej europoidnej čeľadi (europoidoch), ktorých pôvod je na Kaukaze. Timura spochybňuje aj to, že názov Árijci má svoj pôvod v pripolárnych oblastiach. „*Slovo „arya“ - odiaľ Árijci, sa po prvý raz objavuje v súvislosti s príchodom prvých vln europoidov s príbuzným, vtedy už slovanským jazykom do Indie. Tvar „arya“ (...) znamenal „tí čo obrábajú polia a pečú chleba“ – teda roľníkov.*“ (...) *Prvé skupiny však neprichádzali do Indie pôvodom zo severu, z arktických oblastí, ale zo strednej a východnej Európy (nositelia kultúry lievikovitých pohárov a šnúrovej keramiky – stopy po šnúrovej keramike našli archeológovia aj pri rieke Ganga).*“ (s. 205). Podľa prekladateľa, keď začali do Indie prichádzať aj skupiny z pripolárnych oblastí, tak ich rovnako nazývali Árijci, ale sa nevie aký bol skutočný názov týchto skupín.

Lenka Mihová, Bratislava

JAROSLAV OTČENÁŠEK (ED.), ČESKÉ LIDOVÉ POHÁDKY: 1. ZVÍŘECÍ POHÁDKY A BAYKY, 2/I KOUZELNÉ POHÁDKY [CZECH FOLKTALES: 1. ANIMAL TALES AND FABLES, 2/I. TALES OF MAGIC]. VYŠEHRAD: NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD 2019, STR. 437, 554.

Uveljavljeni češki slavist in folklorist Jaroslav Otčenášek je v letu 2019 izdal kar dve knjigi v knjižni zbirki »Češke ljudske pravljice«, ki je urejena po mednarodnem klasifikacijskem sistemu Aarne – Thompson – Uther (ATU)¹. Kot ugotavlja avtor v uvodnem poglavju, je največji manko češke folkloristike prav to, da doslej še ni bil pripravljen tipni indeks čeških ljudskih pravljic, ki bi omogočil znanstveno in primerjalno raziskavo, v katero bi bilo vključeno tudi češko pripovedno izročilo. Tako kot drugod po svetu, so namreč tudi na Češkem sredi 20. stol. potekale razprave o smiselnosti tovrstnih indeksov, saj so raziskovalci videli v sistematizaciji pravljic kar nekaj pomanjkljivosti. Zaradi tega je edina strokovno pripravljena zbirka čeških pravljic, ki je izšla do zdaj, *Soupis českých pohádek* I, II/1, II/2 (1929, 1934, 1937), pod uredništvom Václava Tilleja.

Znanstvena izdaja čeških pravljic in povedk, razvrščenih po mednarodni sistematizaciji, sledi sodobnim potrebam raziskovalcev s tem, da prinaša veliko število pripovednega gradiva, razvrščenega po zaporedju pravljíčnih tipov oz. po ATU številkah. Vključuje tudi pripovedi etničnih skupin, ki živijo ali so živele na ozemlju današnje Češke, npr. pravljice Sudetskih Nemcev in Romov, ki pa so seveda prevedene v češčino. Otčenášek je vključil v knjigo tudi pripovedno izročilo čeških emigrantov,

¹ Uther, Hans-Jörg. 2004. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography* I–III. (FF Communications; 284–286). Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.